

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Олександр ЛАБЕНКО (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена проблемі особистісно-орієнтованого підходу до навчання англійської мови на немовних факультетах за допомогою ігрової діяльності.

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід, індивідуалізація навчання, немовний факультет, ігрова діяльність, діалектичне протиріччя, навчальна гра, картка-завдання.

The article is devoted to the problem of usage of person-centered approach in the process of teaching English at nonlinguistic departments with the help of playing activity.

Key words: person-centered approach, individualization of learning, nonlinguistic departments, playing activity, dialectical contradiction, training game, card-task.

У наш час науково-педагогічна громадськість усе більше усвідомлює необхідність переорієнтування лінгводидактики у бік особистісно-орієнтованого підходу до навчання шкільної та студентської молоді, природовідповідного характеру педагогічного процесу як розвитку кращих інтелектуальних задатків молоді людини. Це, у свою чергу, передбачає дотримання єдності самостійності й самодіяльності студента з педагогічним керівництвом та врахуванням процесів саморозвитку й самореалізації особистості у ході педагогічної діяльності.

До того ж слід підкреслити і той факт, що на даному етапі освітньо-культурного розвитку українського суспільства дедалі значніші позиції в педагогічному процесі займає й ідея урізноманітнення навчальних форм, особливо під час вивчення англійської мови на немовних факультетах. Це пов'язане, на нашу думку, з одного боку, із наявністю об'єктивної вимоги самого часу в якому живуть і учаться студенти, а з іншого боку – із наявністю певних суб'єктивних факторів, які все ж тормозять активний процес оволодіння іноземною мовою студентською молоддю.

Так, наприклад, результати проведеного нами соціологічного опитування студентів перших курсів стаціонарного та заочного відділення (більше 300 осіб) нашого ВНЗ із декількох немовних факультетів засвідчили, що лише приблизно 10% студентів хорошо володіють англійською мовою, поряд із цим майже 40% хотіли б добре оволодіти знаннями з англійської мови за час подальшого навчання у ВНЗ, а приблизно 50% респондентів під час анонімного опитування відверто заявили, що не планують, як на даний час, так і в майбутньому пов'язувати своє життя із будь-якою з іноземних мов.

Таким чином, ми отримали три великих групи студентів, які потребують особистісно-орієнтованого підходу до навчання англійській мові: перша група – «знавці» (10%), друга група – «бажаючі» (40%) і третя група – «небажаючі» (50%).

Мало того, у такому випадку перед багатьма викладачами англійської мови і, мабуть, не тільки нашого вузу, постає діалектичне протиріччя: з одного боку – є вимоги державної програми із вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ, а з іншого – існує реальне небажання значної частини студентів вивчати ту чи іншу іноземну мову.

Власне кажучи, проблема розв'язання даного протиріччя тим чи іншим шляхом і послужило основою для написання самої статті.

Аналіз наукових праць з питання особистісно-орієнтованого підходу свідчить, що в даному аспекті досліджень вже сформовано на даний час декілька основних напрямків, що так чи інакше вирішують дане питання: розкриття «парадигмальної формули» сучасного гуманістичного підходу (С.І.Подмазін та ін.); формування творчої особистості вчителя (В.І.Андрєєва, Н.В.Кічук, В.О.Моляко); виокремлення засобів особистісно-орієнтованого навчання і виховання учнів та студентів (І.Д.Бех, О.В.Бондаревська, О.С.Падалка та ін.)

Метою статті, з огляду на сказане, є визначення доцільності використання ігрових елементів на заняттях з англійської мови як одного із відомих шляхів впровадження особистісного підходу в аспекті індивідуалізації навчання на сучасному рівні розвитку української освіти та суспільства.

До того ж, на нашу думку, запровадження ігрової діяльності до певної міри і вмотивовує, як свідчить наш власний досвід, пізнавальну діяльність студентів у процесі оволодіння ними англійською мовою.

Зазначимо, що на основі аналізу психолого-педагогічних праць багатьох вчених (Л.С. Виготського, Р.О. Гришкової, А.А. Кірсанова, О.Б. Тарнопольського, І.С. Якиманської та ін.) [1;2;4;7] у нас поступово викристалізувалось розуміння поняття індивідуальний підхід до навчання під яким ми розуміємо « знання типологічних особливостей студентів, які описуються психолого-педагогічними характеристиками, уміння їх діагностувати, урахувати і формувати, прогнозувати їх вплив на продуктивність самостійної навчальної діяльності» [6: 551]

У свою чергу, індивідуальний підхід у процесі вивчення англійської мови допомагає педагогові враховувати, по-перше, рівень знань кожного студента; по-друге, ступінь вмотивованості студента до вивчення англійської мови; по-третє, окремі індивідуальні запити того чи іншого студента в галузі мовознавства, які той хоче опанувати додатково під час самостійної роботи та через систематичне консультування із викладачем англійської мови; по-четверте, урізноманітнення навчальних форм відповідно до інтелектуальних запитів самих студентів.

Таким чином, щоб донести до студентської молоді всю дивовижну красу і розмаїття англійської мови, щоб озброїти їх відповідними знаннями про мову та її закони і правила функціонування для подальшого компетентного мововживання студентами, викладачі англійської мови мають, на нашу думку, максимально уникати у своїй педагогічній діяльності авторитаризму, «гіперсерйозності», одноманітно-сірих, псевдокласичних методик, а спрямовувати вістря своєї навчально-виховної діяльності у бік зацікавлення англійською мовою, як мовою світового значення, що зберігає в своїх анналах, до речі, 80% всієї культурної спадщини людства. В цьому їм допоможуть, на наше глибоке переконання, доповнення їх педагогічної роботи дидактичними оригінальними інноваціями, що дасть змогу підтримувати на високому рівні студентську увагу у процесі проведення практичних занять.

Мало того, використання тих же ігрових елементів під час аудиторної роботи з англійської мови великою мірою забезпечує проведення їх відповідно до найсучасніших загально педагогічних, психологічних і дидактичних вимог, адже гра є природною потребою людини у будь-якому віці, а тому як найкраще враховує вікові та індивідуальні особливості студентів, у світлі тони забарвлює емоційний фон заняття, формує пізнавальну самостійність, активність й інтереси студентської молоді, витворює унікальну єдність словесних, наочних і практичних методів навчання, дає змогу раціонально використовувати час, має й інші переваги. На цьому, як відомо, наголошують і багато вчених-педагогів, мовознавців та методистів [1;2;4].

До речі, як свідчать сучасні психолого-педагогічні дослідження, у середньому за допомогою гри учні та студенти засвоюють навчальну інформацію на 70%, що значно ефективніше, якщо порівняти із такими методами, як лекція (5%) або читання (10%) [5: 7].

З огляду на сказане, хочеться ще раз підкреслити ту думку, що із всього представленого на сьогодні величезного оновленого розмаїття методичних напрацювань на окрему увагу заслуговує використання викладачами англійської мови тих ігрових елементів, які покликані насамперед стимулювати пізнавальні можливості студентів, захопити їх вивченням англійської мови, збудити у них постійне прагнення збагачувати свій теоретико-практичний багаж, зробити його якомога об'ємнішим і значимим.

До речі, щоб добитися логічності і системності у запропонованій студентам ігровій діяльності, ми поставили перед собою таке ще одне лінгводидактичне завдання: систематизувати та урізноманітнити словниковий запас студентів, надати певної додаткової логічної впорядкованості знанням із граматики і синтаксису англійської мови.

З цією метою весь лексичний та морфологічний матеріал, який передбачався для засвоєння студентами згідно із діючою «Програмою з іноземної мови за фаховим спрямуванням для педагогічних університетів» [3] було ще раз ретельно проаналізовано і доповнено у практичній роботі з вивчення англійської мови тими ланками, які були з тих чи

інших причин неадекватно представлені у даній Програмі. Так, якщо із граматиною і синтаксисом в Програмі ситуація є добре збалансованою, тобто її зміст і об'єм відповідає кількості годин, які виділяються навчальними планами спеціальностей, то в аспекті лексичного запасу студентів з англійської мови, на нашу думку, спостерігається явний дисбаланс у бік професійно орієнтованого словникового багажу, а загальнолюдський, є, практично, виключеним, якщо не рахувати граматичних вправ, де в тій чи іншій мірі наявна ця лексика. Ось, наприклад, теми топиків, які пропонуються для вивчення студентам мистецького факультету із напрямку підготовки: 6.020204 Музичне мистецтво: «P.I. Tchaikovsky», «M.V.Lysenko», «W.A.Mozart», «Defining music and singing», «Jazz», «The New music» та ін. Крім цього, для додаткового опрацювання під час самостійної роботи студентів виносяться, наприклад, такі теми як: «Musical Note», «Staff (Stave)», «Note Values», «Rests», «Rhythm», «Syncopation», «Clefs» та ін.

З огляду на сказане, у своїй ігровій діяльності на заняттях з англійської мови ми приділили основну увагу саме систематизації та урізноманітненню загальнолюдської лексики у словарному запасі наших студентів, опираючись при цьому на загальновідому тематику українсько-англійських та російсько-англійських розмовних словників.

Для прикладу наводимо декілька ігор, ігрових завдань та ситуацій, які можливо теж прислужаться справі оновлення методичної палітри інших викладачів англійської мови, посприяють модернізації методичних форм вивчення світової мови та збагатять лексичний запас їхніх студентів.

«АСИНДЕТОН»

а) Методична спрямованість.

Дана ігрова діяльність сприяє практичному освоєнню студентами законів побудови речень, відомостей про сполучник та його функції у мовленні, привчає застосовувати на практиці здобуті лінгвістичні знання, розвиває мислення й увагу, спонукає студентів прискорювати темп виконання навчального завдання.

б) Правила гри.

Студенти одержують одну або декілька карток-завдань на яких надруковано по 5 речень, а в самих реченнях пропущено сполучники. Завдання гравців у найкоротший термін відновити пропущені сполучники. Перемога дістається тому гравцеві, який першим виконує завдання. Час гри теж може обмежуватися або ж сама ігрова діяльність може тривати до першого виконаного завдання.

в) Приклад картки-завдання.

Then we moved to Chicago, ... Boston became just a memory.

I know English, ... I want to study French.

She took a piece of cake ... a cup of tea.

Neither my sister ... my brother advise me to go there.

She spoke in a low voice ... she didn't want to wake her parents.

«ПОПЕЛЮШКА»

а) Методична спрямованість.

Ігрова діяльність створює умови для запам'ятовування важливих лінгвістичних понять і термінів, сприяє розширенню словарного запасу студентів, розвиває увагу, спостережливість, пам'ять, формує аналітичний рівень свідомості, прищеплює наполегливість і витримку у досягненні навчальної мети.

б) Правила гри.

Студенти одержують картки, де надруковано 12, 24 чи 48 англійських слів чи словосполучень, які їм потрібно «посортувати», тобто розподілити між певними групами відповідно до їх характеристик. Той з-поміж студентів, хто швидше за інших упорается з завданням, і вважатиметься переможцем даної гри.

в) Приклад картки-завдання.

Умова: розподіліть подані слова та словосполучення на такі групи (відповідно до їх змісту): 1. The kitchen. 2. Kitchenware.

Faucet, (kitchen)sink, cookbook, dish rack, pie plate, cookie sheet, (mixing) bowl, cabinet, stove(range), burner, oven, measuring cup, measuring spoon, refrigerator, kitchen table,

coffeemaker, placemat, coffee grinder, toaster oven, (electric)mixer, kitchen chair, food processor, popcorn maker, garlic press.

Зрозуміло, що багатий словниковий запас англійської мови може запропонувати нам ще багато інших варіантів для завдань подібного типу, проте нам хотілося б відмітити не це, а те що ця ігрова діяльність, як свідчить наш власний досвід, користується навіть можна сказати «шаленою популярністю» серед інших подібних ігрових діяльностей у студентському середовищі.

Мало того, ігрова діяльність «Попелюшка», де студентам приходится буквально «пересіювати» англійські слова та словосполучення не обмежується загальнолюдською лексикою. Такі ж завдання студенти отримують і для перевірки професійно орієнтованої лексики.

Наступна ігрова діяльність, хоч і не користується великою популярністю серед більшості студентів, проте викликає великий інтерес у тих молодих людей, які вже мають досить гарні знання з англійської мови, оскільки потребує значного запасу слів та великого бажання фактично досліджувати багатство словникового запасу даної іноземної мови. Ця гра називається « У пошуках островів синонімії»

« У ПОШУКАХ ОСТРОВІВ СИНОНІМІЇ»

а) Методична спрямованість.

Ігрова діяльність збагачує словниковий запас студентів, привчає їх активно користуватися у своїй щоденній мовленнєвій діяльності англо-українськими (англо-російськими) словниками, сприяє прискореному засвоєнню величезного лексичного багатства англійської мови. До того ж, інтенсивний пошук і використання синонімів виробляє у студентів розуміння такої риси літературної англійської мови, як різноманітність виражально-зображальних засобів, озброює їх методикою урізноманітнення власного мовлення синонімами.

б) Правила гри.

Студенти отримують віддруковані на окремих аркушах слова в кількості 5 штук. Їхнє завдання – з допомогою словника (Інтернет тощо) підібрати якнайбільший синонімічний ряд (не менше трьох слів) до кожного поданого слова. Потім до кожного синонімічного ряду студенти придумують по 1-3 речення з метою ілюстрації смислових відмінностей.

Гра триває протягом обумовленого часу, після цього роботи заслуховуються, перевіряються та порівнюються. Перемога визнається за тим студентом, який дібрав більше синонімів до запропонованих слів і органічно ввів їх до (структури) речень.

в) Приклад картки-завдання.

Умова: Підберіть синонімічний ряд до поданих нижче слів та придумайте по 3 речення до кожного синонімічного ряду.

Regal.

Hobby.

Specific.

Cosy.

Advantage.

До речі, до нас може справедливо виникнути в цей великий час інформаційних технологій запитання про застосування комп'ютерів, Інтернет в процесі індивідуальної роботи із студентами. У свою чергу, ми відповімо прямо: обмеження є. Проте вони скоріше певного етичного, а не методичного характеру.

Іншими словами, якщо заняття з англійської мови проводиться в комп'ютерному класі, де всі студенти в однаковій мірі мають доступ до «Всесвітньої мережі», то ніяких обмежень, крім власної вправності того чи іншого студента не існує. Але якщо та ж навчальна ігрова діяльність відбувається за межами спеціально обладнаної ІКТ-аудиторії, де не всі студенти мають доступ до мережі Інтернет (наприклад, у когось є із собою відповідно обладнаний ноутбук, а в когось його немає; в когось є потужний багатофункціональний мобільний телефон, а в когось немає і т.д.), то з методичної точки зору, ми, під час проведення занять чи ігрової діяльності виходимо із позиції рівних стартових умов для всіх студентів незалежно від їх особистих чи батьківських статків. Характерно, що студентська молодь у 99% випадків

із 100% розуміє нашу педагогічну позицію і дискусії з приводу даного аспекту виникають дуже рідко і то на початку роботи із студентською групою.

Таким чином, особистісно-орієнтований підхід у навчанні, індивідуалізацію освітнього процесу, що пов'язані з вивченням англійської мови на немовних факультетах, ми здійснюємо за допомогою різноманітної ігрової діяльності, диференціюючи її, при цьому, не тільки за видами роботи, але й ступенем складності відповідно до визначених нами у процесі експериментальних досліджень трьох груп студентів: «знавців», «бажаючих» чи «небажаючих».

Проте, у ході індивідуалізації навчального процесу через практику ігрової діяльності у нас поступово викристалізувалась майже у кожній студентській академічній групі, крім трьох вище зазначених підгруп, ще одна «синтетична» квазі-група, яка, як правило, мала змішаний склад («бажаючі», «небажаючі», «знавці») у тій чи іншій пропорції. Це були мікрогрупи так званих «вболівальників», тобто, вони склалися із тих патріотично налаштованих студентів, які мріють поїхати на футбольні змагання «Євро-2012» та готують себе до цього певним чином: фізично, морально, матеріально тощо. Одним із аспектів підготовки, на нашу радість, було й спонтанне бажання у багатьох з них оволодіти тим чи іншим рівнем англійської мови. Це було, зрозуміло, підтримано. Так, на прохання групи «вболівальників» нами додатково було введено до вивчення на мистецькому та психолого-педагогічному факультетах таку тему як «Football», а на факультеті фізичного виховання – «The Constitution of Ukrain».

Таким чином, одні студенти набагато ближче познайомились із спортивною лексикою, а інші, у свою чергу, отримали досить ґрунтовні знання про органи державної влади України, її національні символи тощо.

Крім цього, зважаючи на патріотичне піднесення значної частини студентів у зв'язку з проведенням світового футбольного чемпіонату на теренах України, їм було запропоновано ігрову діяльність «ЄВРО-2012: з Україною в серці». Це було зроблено для того, щоб студентська молодь могла (за їх же словами): «при дружній зустрічі з іноземцями вміти розповісти про свою державу та її історію, про український народ, його традиції, звичаї тощо. Тобто, навіть із цих слів видно, що ми повинні були обов'язково також підтримати і цей настрій студентів, а тому дана гра носить певний рівень державно-патріотичного забарвлення.

«ЄВРО-2012: з Україною в серці»

а) Методична спрямованість.

Дана ігрова діяльність вмотивовує студентів до опанування основ перекладознавства, сприяє становленню їх уявлення про перекладознавство, як науку, що охоплює теорію, історію та практику перекладу, вчить вмінню охарактеризовувати реалії українського народного життя, використовуючи способи відтворення життєвих процесів засобами англійської мови.

б) Правила гри.

Студенти всієї академічної (під)групи поділяються на команди по 3-4 особи. Капітан кожного цього творчого об'єднання отримує картку-завдання із певними мовними одиницями (українськими чи англійськими словами, фразеологізмами, словосполученнями чи реченнями).

Завдання гравців полягає в тому, щоб шляхом інтенсивного пошуку слів, творчого застосування знань із фонетики, граматики чи синтаксису перекласти з однієї мови на іншу дану лексику. Переможцем визнається та команда, яка перша здійснює якомога якісний і повний переклад мовних одиниць, чітко і ґрунтовно відповідає на поставлені додаткові питання.

в) Приклад картки-завдання.

Умова: Перекладіть англійською мовою подані нижче слова та перелічіть відомі вам твори українських письменників, де вони вживаються.

Борщ. (Beetroot soup).

Великий Луг. (Great Meadow).

Козак. (Cossack, Ukrainian warrior).

Козачка. (Cossack's wife, free woman).

Оселедець (Cossack style forelock where the remainder of the head is shaven).

Могорич. (Bargain drink).

Паска. (Easter-bread, Sweet-bread, Easter-loaf).

Сотник. (Captain, centurion).

До речі, в дужках ми подали, фактично, ще один подібний варіант картки-завдання, але там ці ж слова написані вже англійською мовою і їх потрібно перекласти вже на українську.

Таким чином, особистісно-орієнтований підхід, який ми застосували в ході навчання англійської мови на немовних факультетах дав нам можливість: а) урізноманітнити та зробити досить цікавим весь освітній процес; б) посилити інтерес до вивчення англійської мови, використовуючи неавторитарну методику ігрової діяльності; в) посилити патріотичне виховання студентської молоді; г) сприяти вивченню народної культури англомовних країн; д) тим чи іншим шляхом сприяти підготовці студентів до Євро-2012.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гришкова Р.О. Шляхи впровадження нових методичних принципів навчання іноземної мови//Вересень.- МОППО.- Миколаїв, 2003.-№2.- С.51-57.
2. Кирсанов А.А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема.- Казань: Изд-во Казан. Ун-та, 2001.- 224с.
3. Програма з іноземної мови за фаховим спрямуванням для педагогічних університетів – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2010.- С. 6-14.
4. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку на 1 курсе технического вуза.- К.: Вища школа, 1989.- 160с.
5. Федоренко В.Л. Энциклопедия интеллектуальных игр на уроках украинской мови.- К.: Вид.група «Основа»: ПП «Триада +», 2007.- 432 с.
6. Шмідт В. Реалізація особистісно-орієнтованого підходу у навчанні англійської мови майбутніх викладачів іноземних мов // Наукові записки.- Вип.96(2).- Серія: Філологічні науки (мовознавство). У 2 ч.- Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2011.- С.550-551.
7. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения//Вопросы психологи. – 1995.- №2.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Лабенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: методика викладання англійської мови, екологічна освіта.